

Ēriks Jēkabsons

UKRAIŅI LATVIJĀ 19. GADSIMTA BEIGĀS—1945. GADĀ

Šodien ukraiņu mazākumtautība veido trešo lielāko minoritāti Latvijā pēc krieviem un baltkrieviem, taču, atšķirībā no pirmajām divām, ukraiņi nav vēsturiska Latvijas minoritāte. Lielākā daļa Latvijā dzīvojošo šīs tautības pārstāvju Latvijā ieradusies pēc Otrā pasaules kara Padomju Savienībā notiekošo migrācijas procesu rezultātā. Tomēr šai minoritātei ir sava vēsture Latvijā, kura būtu jāatceras, šodien izvirzot par mērķi ukraiņu integrāciju Latvijas sabiedrībā. Un vienu no pamatiem šai integrācijai neapšaubāmi var veidot ukraiņu vēsture Latvijā, par kuru līdz šim bija gandrīz pilnībā aizmirsts (vienīgi vēsturnieks Leo Dribins savos pētījumos par ukraiņu stāvokli Latvijā mūsdienās sniedzis nelielu ieskatu arī ukraiņu vēsturē Latvijā pirms 1940. gada¹).

Līdz neatkarīgas Latvijas valsts izveidošanai

Kopumā līdz 1940. gadam ukraiņu skaits Latvijā nebija liels. 19. gadsimtā viņi šeit galvenokārt nonāca, būdami karadienestā vai kā dažādu jomu speciālisti, arī Rīgas Politehniskā institūta studenti. Daudz bija ukraiņu tautības skolotāju. Piemēram, 1876.–1884. gadā ukraiņu Ivans Maļinovskis² strādāja par krievu valodas un zīmēšanas pasniedzēju, kā arī bibliotēkas pārziņi Baltijas skolotāju seminārā Kuldīgā. Pēc tam viņš bija skolotājs Rīgā Lomonosova sieviešu ģimnāzijā un Rīgas kājnieku junkurskolā, nodarbojoties arī ar dramaturģiju. Viņa Rīgā krievu valodā sarakstītā luga “Pirms negaisa” tika izrādīta biedrības “Uļej” zālē. 1891. gadā Baltijas skolotāju semināru beidza ukraiņu Maksims Bašuckis (pēc beigšanas strādāja par skolotāju Jelgavā), 1904. gadā – Ivans Momots, 1912. gadā – Fjodors Oļehneiko, kurš pirms un pēc semināra beigšanas strādāja skolās Rīgā, Bauskā un Liepājā.³

1897. gadā ukraiņu Latvijā bija apmēram 1000 cilvēku, lielākā daļa – militārpersonas Krievijas armijas garnizonos, kā arī Rīgas Politehniskā institūta studenti.⁴ Tieši pēdējie 1910. gadā uzsāka tradīciju, kas tika turpināta Latvijas neatkarības laikā līdz pat 1940. gadam, – viņi Rīgas pareizticīgo katedrālē noturēja aizlūgumu sakarā ar dzejnieka Tarasa Ševčenko nāves gadadienu. Nākamajā – 1911. gadā sabiedriski aktīvie un nacionāli apzinīgie Rīgas ukraiņi nodibināja savu pirmo sabiedrisko organizāciju Latvijā – ukraiņu kultūras biedrību “Gromada” (“Apvienība”); tās priekšsēdētājs bija O. Maršinskis, kura, neraugoties uz samērā nelielo biedru skaitu, izveidoja savu kori, dramatisko ansambli un

biedru savstarpējās palīdzības kasi. Organizācija līdz pat Pirmajam pasaules karam rīkoja ar T. Ševčenko dzīves gadadienām saistītus pasākumus un cita rakstura sarīkojumus, kuriem bija nenovērtējama nozīme Rīgā dzīvojošo ukraiņu nacionālās pašapziņas līmeņa celšanā. 1914. gada februārī varas iestādes aizliedza biedrībai rīkot dzejnieka 100. jubilejas pasākumus plašākā mērogā, tāpēc svinības tika organizētas biedrības telpās, uzaicinot tajās piedalīties arī latviešu biedrību un sabiedrības pārstāvjus (sarīkojumā bija klāt arī rakstnieki Andrejs Upīts un Līgotņū Jēkabs).⁵

Šajā laikā Vidzemes guberņas galvaspilsētā Rīgā ļoti strauji attīstījās lietuviešu, poļu, igauņu u.c. nacionāla rakstura sabiedriska darbība un minēto tautu historiogrāfijā Rīga pamatoti tiek uzskatīta par vienu no savas nacionālas darbības centriem. Jādomā, ka zināmā mērā pie tādiem Rīga jāpieskaita arī ukraiņu gadījumā, jo, kaut arī būdami salīdzinoši nelielā skaitā, viņi ar savu plašo un aktīvo rosību prata pievērst sev uzmanību. Sevišķu vērību ukraiņu darbībai Rīgā veltīja latviešu prese. Lielākais latviešu dienas laikraksts "Dzimtenes Vēstnesis" samērā regulāri ziņoja lasītājiem par ukraiņu aktivitātēm. Īpašu latviešu preses ievērību izpelnījās Rīgas vācu un latviešu bērnu skolotājs ukraiņu Vasiļčenko, kurš Krievijas tautskolotāju kongresā Kazaņā 1913. gada decembrī cittautībnieku pārstāvju komisijas sēdē atklāti uzstājās pret bērnu pārkrievošanu un aicināja cienīt savu mātes valodu.⁶

Pirmais pasaules karš kļuva par lūzuma brīdi visu Krievijas impērijā dzīvojošo tautību un nacionālo grupu dzīvē arī Rīgas pilsētā. 1915. gadā no pilsētas uz Iekšskrieviju tika evakuētas valsts iestādes, rūpnīcas, vidējās izglītības iestādes un Politehniskais institūts. Līdz ar to uz laiku tika pārtraukta arī ukraiņu sabiedriskā darbība Latvijā. Vairāki ukraiņi nokļuva dienestā latviešu strēlnieku bataljonos Ziemeļu (Rīgas) frontē. Piemēram, Kijevā dzimušais Vasilis Suhanovs no 1916. gada bija strēlnieks 6. Tukuma bataljonā, bet pirms Pirmā pasaules kara Rīgā dzīvojušais Aleksejs Scipinskis – rakstvedis 1. Daugavgrīvas bataljonā.⁷

Nākamais krasais pavērsiens visu Krievijas impērijas tautu dzīvē bija 1917. gads un tam sekojošās pārmaiņas. Pēc Februāra revolūcijas Krievijā Rīgas frontē izvietotajā 12. armijā strauji veidojās latviešu, poļu, lietuviešu un arī ukraiņu karavīru nacionālās organizācijas. Ukraiņi izdeva savu laikrakstu – "*Ukrainiskij golos*" ("Ukraiņu balss"), kuru rediģēja S. Piļipenko. Bez tam šajā laikā Rīgā darbojās ukraiņu sociālistu revolucionāru (eseru) organizācija.⁸ Sevišķi ievērojamas bija ukraiņu nacionālās aktivitātes mūsdienu Latvijas teritorijā izvietotajās karaspēka daļās. Tikai 12. armijā 1917. gada oktobrī, pēc frontes Ukraiņu radas aprēķiniem, bija apmēram 120 000 ukraiņu tautības karavīru. Jau marta beigās tika izveidota 12. armijas Ukraiņu rada ar vairākiem desmitiem pārstāvju tās sastāvā poručika Aleksandra Bloņska vadībā. 6. maijā tā organizēja Rīgā 12. armijas 1. ukraiņu karavīru delegātu kongresu pilsētas teātrī (pati rada līdz pat atkāpšanās brīdim no Rīgas atradās kādā namā Smilšu ielā). Kongress notika, plaši manifestējot nacionālo simboliku, un tajā runāja par nepieciešamību "ukrainizēt" 21. armijas korpusu, lai tas nepieciešamības gadījumā varētu doties

aizstāvēt Ukrainas zemi (neraugoties uz zināmiem panākumiem, to neizdevās paveikt militāri politiskās situācijas dēļ). Kongresu noslēdza disciplinēts dalībnieku gājiens ierindā pa Rīgas galvenajām ielām, dziedot ukraiņu dziesmas. Minētais poručīks A. Bloņskis aktīvi piedalījās arī 12. armijas karavīru “Nacionālā bloka” veidošanā (tajā bija ukraiņu, igauņu, latviešu, lietuviešu, poļu un musulmaņu karavīru pārstāvji). 12. armijas Ukraiņu rada pastāvēja līdz 1918. gada janvārim (tika organizēti vēl divi ukraiņu karavīru kongresi), pēc tam lielākā daļa ukraiņu dažādos ceļos atgriezās Ukrainā, kur daudzi no viņiem piedalījās cīņā par savas valsts neatkarību.⁹

Ukrainas Tautas Republikas pilsoņi Latvijā

1917. gada 20. novembrī Kijevā tika proklamēta Ukrainas Tautas Republikas (UTR) neatkarība un nodibināti pirmie sakari starp ukraiņu un latviešu politiķiem, pēc gada Rīgā – Latvijas Republika.¹⁰ 1919.–1921. gadā starp abām valstīm pastāvēja zināmi diplomātiskie un konsulārie sakari. 1919. gada 1. septembrī Rīgā ieradās UTR konsuls Ņikifors Benderovskis (vēlāk UTR konsula pienākumus Rīgā pildīja Ērihs Fleišers un V. Konaševskis).¹¹ Turpmākajos mēnešos konsulāts darbojās samērā aktīvi, cita starpā panākot, ka vairāki Latvijas armijas karavīri tika atvaļināti no dienesta kā UTR pilsoņi (Vidzemes divīzijas Saimniecības pārvaldes virsleitnants Morozovs 17. septembrī, 6. Rīgas kājnieku pulka ārsts Traugots Štraubs 19. oktobrī u.c.).¹² Pēc sarakstes starp UTR konsulātu un Latvijas Ārlietu ministriju 13. decembrī tika dota atļauja Ukrainas pilsoņa Nauma Dragiļeva atbrīvošanai no dienesta Bruņoto vilcienu divizionā (tomēr neskaidru iemeslu dēļ N. Dragiļevs palika dienestā, ar 2. bruņoto vilcienu piedalījās kaujās ar Sarkanu armiju Latgales frontē, bet 1920. gada decembrī, kad jautājums atkal tika aktualizēts, atteicās no atvaļināšanas un pēc paša vēlēšanās tika atstāts dienestā).¹³ Bez tam UTR konsulam 1919. gada decembrī izdevās panākt Ukrainas pilsoņa Grigorija Golovanovska izraidīšanas rīkojuma (viņam bija tikai tranzītvīza) atcelšanu un pagaidu uzturēšanās atļaujas izsniegšanu viņam (viņš palika Latvijā uz pastāvīgu dzīvi un strādāja Rīgā par grāmatvedi).¹⁴

Starp Latvijā dzīvojošajiem Ukrainas pilsoņiem bija samērā liels skaits vāciešu. Arī tūlīt pēc Bermonta karaspēka sakāves 1919. gada 28. novembrī UTR konsula vietas izpildītājs Ē. Fleišers lūdza atļauju Latvijas armijas virspavēlnieka štābam komandēt uz Jelgavu “konsulāta lietās”, patiesībā – ģimenes meklējumos, savas valsts pilsoni Heinrihu Bradi, ko arī saņēma.¹⁵ Interesanti, ka minētais H. Brade 1919. gadā bija brīvprātīgi iestājies Baltijas vācu landesvērā, 14. jūlijā nosūtīts dienesta darīšanās uz Rīgu, kur latviešu karavīri viņam konfiscēja velosipēdu. Šajā jautājumā UTR konsula vietas izpildītājs aktīvi korespondēja ar Latvijas Ārlietu ministriju vēl 1919. gada novembra sākumā. Minēto centību zināmā mērā izskaidro fakts, ka arī pats konsula v.i. 1919. gada novembrī–decembrī Ē. Fleišers bija vietējais vācietis.¹⁶ Katrā ziņā UTR konsulātam galvenās rūpes bija par ukraiņu tautības kara bēgļiem, kas dažādos ceļos nonāca Latvijā no Pilsu kara apņemtās

Krievijas. Jākonstatē, ka pasaules kara un sevišķi tam sekojošo militāri politisko norišu rezultātā 1919.–1920. gadā Latvijā atradās samērā liels skaits ukraiņu. Atšķirībā no 1919. gada nogales, kad atsevišķos gadījumos tika atļauta nelikumīgi ieceļojušu UTR pilsoņu pagaidu apmešanās valstī, 1920. gadā Latvijas iestādes bija ievērojami stingrākas. Piemēram, jūnijā ārlietu ministrs neuzklausīja UTR konsula lūgumu un neatļāva palikt Latvijā ar tranzītvīzu ieceļojušajam Nikolajam Zamjatinam, kurš bija nodarbināts Rīgā ASV Sarkanā Krusta misijā.¹⁷ 1920. gada septembrī Latvijas Iekšlietu ministrija deva rīkojumu vairākiem UTR pilsoņiem (Viktoram Unbedahtam, kurš bez tam tika turēts aizdomās par dalību Bermonta karaspēkā 1919. gada rudenī; Rihardam Hankem) 14 dienu laikā atstāt valsti, jo minētie, nolūkā izvairīties no militārā dienesta, bija bez Latvijas iestāžu atļaujas pieņēmuši Ukrainas pilsonību.¹⁸ Septembrī valsts bija jāatstāj arī ebreju tautības UTR pilsoņiem Hiršam Mihelsonam un Bronam Volkinam, kuri bija apmetušies Latvijā pēc 1915. gada, oktobrī un novembrī (septiņu dienu laikā) – prostitutām Ksenijai Gorobecai un Olgai Lašukai, decembrī – Dunikas pagastā dzīvojošajam Andrejam Stecenko kā “politiski neuzticamam”, Emīlijai Stemrihai kā “valstij kaitīgai personai”, u.c. Tomēr ar UTR konsula iejaukšanos V. Unbedahta (“trūkst pierādījumu par piedalīšanos Bermonta avantūrā”) un R. Hankes izraidīšana tika atcelta.¹⁹ Tāpat Iekšlietu ministrija 1920. gada septembrī atļāva dzīvot Balvu pagasta Aleksandropolē pareizticīgo priesterim Nikolajam Krasnugorodskim.²⁰

1921. gada maijā Maskavā tika uzsāktas sarunas ar Padomju Ukrainas pārstāvjiem un rezultātā 1921. gada 3. augustā turpat tika noslēgts līgums starp Latviju un Ukrainas Sociālistisko Padomju Republiku, kurā abas puses “bez ierunām” atzina “viena otru par patstāvīgām, neatkarīgām un suverēnām valstīm ar visām juridiskām sekām, kas iztek no šādas atzīšanas”, kā arī noregulēja bēgļu un optantu atgriešanās kārtību no Ukrainas Latvijā un otrādi. Līguma 2. pants paredzēja arī “neļaut uz savas teritorijas nodibināties un uzturēties nekādām organizācijām un grupām, kuras pretendē uz otras līguma slēdzējas puses visas teritorijas vai kādas viņas daļas valdības lomu, kā arī valdībām un to organizāciju un grupu amata personām, kuru mērķis ir gāzt otras līdzējas puses valdību”.²¹

Ar minēto līgumu Latvijas valdības jebkādas oficiālas attiecības ar UTR valdību trimdā vairs nebija iespējamās, kaut arī līguma tiešais iespaids izbeidzās 1922. gada beigās, kad tika izveidota PSRS un Ukrainas Sociālistiskā Padomju Republika beidza pastāvēt kā starptautisko attiecību subjekts. Līdz ar to mainījās arī UTR pilsoņu statuss Latvijā – lielākā daļa no viņiem bija spiesta savu interešu labā izvēlēties iegūt Latvijas, Polijas, PSRS vai citas valsts, kura spētu aizstāvēt viņu intereses, pilsonību (vai arī palikt bezpavalstnieka statusā).

Ukraiņi Latvijas Republikā

Neatkarīgajā Latvijas Republikā ukraiņu skaits 1925. gadā bija 512, 1930. gadā – 1629 un 1935. gadā – 1844 cilvēki. 1930. gadā visvairāk ukraiņu dzīvoja Rīgā – 562, Daugavpils apriņķī – 166, Rēzeknes apriņķī – 112, Liepājas

apriņķī – 90 cilvēku.²² Ukrainu kopēja skaita pieaugums bija acīmredzams un izskaidrojams jāmeklē, pirmkārt, apstākļi, ka pirmajās Latvijas tautskaitēs tika daļēji saglabāta vēl Krievijas tautskaitēs pastāvējusī kārtība ukraiņus pieskaitīt krieviem, otrkārt, zināmā nacionālās pašapziņas pieaugumā. Tāpēc pieņēmumu, saskaņā ar kuru ukraiņu tautības pārstāvju skaits Latvijā būtiski pieauga arī uz Polijas laukstrādnieku rēķina,²³ nevar atzīt par pilnībā pamatotu, jo laukstrādnieki netika reģistrēti tautskaitē un absolūto viņu vairākumu sastādīja poļi un baltkrievi. Nekādi nav iespējams neievērot arī lielas ukraiņu daļas rusifikāciju vēl kopš Krievijas impērijas laikiem, kas saglabāsies arī starp ukraiņiem Latvijas Republikā. Daudzi ukraiņi pēc izcelsmes arī oficiālajā dokumentācijā savu tautību uzrādīja kā “krievs” vai “krieviete”. Jāpieņem, ka izmaiņas ukraiņu skaitā dažādās tautskaitēs jāattiecina arī uz pārmaiņām šīs Latvijas iedzīvotāju grupas pārstāvju nacionālajā pašapziņā.

Latvijas ukraiņu sociālajai struktūrai bija savas īpatnības. Starp viņiem nebija tik liels zemnieku īpatsvars, kā, piemēram, baltkrieviem, poļiem un lietuviešiem. Pārsvārā tie bija cilvēki, kas nebija dzimuši Latvijā. Bieži viņi bija guvuši speciālu izglītību Krievijā. Daudzi nokļuva Latvijā Krievijas un Ukrainas Pilsoņu kara laikā, daudzi – kā Latvijas pilsoņu dzīvesbiedri no Ukrainas. Samērā daudz bija sīko uzņēmēju un ierēdņu. Dažos gadījumos tas ļāva viņiem ieņemt samērā atbildīgus amatus pat Latvijas valsts struktūrās. Piemēram, Čerņigovā dzimušais Vladimirs Romančenko nodienēja kā virsnieks Latvijas Armijas štāba Ģeodēzijas un topogrāfijas daļā vairāk par 20 gadiem, sasniedzot kapteiņa dienesta pakāpi. Savukārt bijušais Rovnas pilsētas policijas priekšnieks (1919. gada sākumā) Brestā dzimušais ukraiņis Andrejs Cibulskis 1919. gada jūlijā – 1935. gadā bija Rīgas 8. policijas iecirkņa priekšnieka vietnieks.²⁴ Ukrainis Rostislavs Didkovskis (bijušā UTR militārā pārstāvja Baltijas valstu konferencē un grāmatu veikala īpašnieka Maksima Didkovska dēls) 1932. gadā pēc Rīgas pilsētas krievu (Lomonosova) ģimnāzijas beigšanas studēja jurisprudenci Latvijas Universitātē, ko beidza 1936. gadā un strādāja Rīgā par zvērināta advokāta palīgu un Latvijas pareizticīgo baznīcas juriskonsultu (viņš darbojās arī krievu studentu korporācijā “*Ruthenia*”).²⁵ Kā jau sacīts, zemnieku (lauksaimnieku) starp ukraiņiem Latvijā bija maz. Tādēļ drīzāk pie izņēmumiem jāpieskaita Mežotnes pagasta saimniecības “Punslavas” īpašnieku Vasiliju Kņižku, kurš līdz savai nāvei 1936. gadā rosīgi darbojās arī Latviešu–ukraiņu biedrībā Rīgā.²⁶ Bija arī tādi, kuri Krievijas Pilsoņu kara laikā bija aktīvi piedalījušies cīņā pret padomju varu krievu pretlielinieciskajos spēkos. Piemēram, Panevėžā 1896. gadā dzimušais Kauņas guberņas tiesas priekšsēdētāja dēls Ostaps (arī – Jevstafijs) Ivaņenko 1918.–1920. gadā cīnījās (tika arī ievainots) Dienvidkrievijas Brīvprātīgo (A. Deņikina un P. Vrangelļa) armijā, sasniedzot aviācijas kapteiņa dienesta pakāpi, 1921.–1923. gadā bija virsnieks Lietuvas armijā, bet 1926. gadā pārcēlās uz Rīgu, kur strādāja par šoferi un automobiļu tirgotāju (30. gados arī aktīvi piedalījās Latviešu–ukraiņu biedrībā).²⁷

Latvijā darbojās arī vairāki ukraiņu mākslinieki. Pazīstamākais no viņiem bija Ukrainā, Novaja Ušicā dzimušais jurists un gleznotājs, tēlnieks Valentīns

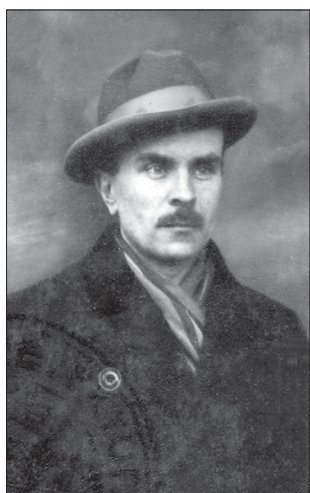
Stepanovs, kurš uz Latviju no Igaunijas pārcēlās 1927. gadā un 1938.–1940. gadā strādāja par akciju sabiedrības “Kuzņecovs” porcelāna un fajansa fabrikas mākslinieku tēlnieku.²⁸ Kā gleznotāja darbojās ukrainiete Nadežda Laže (dzimusi Topoļa).²⁹

Lielākā daļa ukraiņu bija Latvijas pilsoņi (viņu īpatsvars pakāpeniski pieauga), kaut arī starp ukraiņiem bija samērā liels skaits “nansenistu” (personas bez konkrētas valsts pilsonības ar norvēģu valstsvīra un polārpētnieka Fritjofa Nansena Tautu Savienības paspārnē izveidotā bēgļu lietu biroja izdotām pasēm), Lietuvas un Polijas pilsoņu, samērā maz – PSRS pilsoņu. Vairāki ukraiņi līdz 1934. gada valsts apvērsumam piedalījās arī politiskajā dzīvē, darbojoties politiskajās partijās. Piemēram, ukrainiete, Rīgas Tuberkulozes slimnīcas žēlsirdīgā māsa Olga Markoviča bija Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP) biedre, bet ukrainiete Ļubova Lejiņa – Latviešu zemnieku savienības Daugavpils apriņķa Indras pagasta nodaļas biedre.³⁰ Savukārt ukraiņis, pensionētais Rīgas apgabala tiesu izpildītājs Sebastjans Terpilovskis (dzimis 1868. gadā Ukrainā) 1932. gada decembrī iestājās politiskajā partijā “Demokrātiskais centrs”.³¹

Vairāki ukraiņi aktīvi iekļāvās baltkrievu nacionālajā kustībā Latvijā. Piemēram, skolotājs Jakubs Kastiļuks 20. gadu pirmajā pusē darbojās Daugavpilī izveidotajā baltkrievu kultūras biedrībā “Batjkauščina” (vēlāk viņš strādāja par skolotāju baltkrievu skolās Rīgā, bet vācu okupācijas laikā 1941.–1944. gadā bija Rīgas 2. baltkrievu tautskolas pārzinis).³² Gan J. Kastiļuks, gan Ukrainas pilsonis (arī ukraiņis), Hersonas guberņā dzimušais Porfirijis Žerdijs, kurš pēc atgriešanās 1922. gadā no Ukrainas Latvijā arī strādāja par skolotāju baltkrievu skolās Latgalē, tika apsūdzēti tā sauktajā “Baltkrievu lietā” 1924. gadā (šķietamā mēģinājumā panākt Latgales daļas pievienošanu Baltkrievijai).³³ Apsūdzība pret J. Kastiļuku tika izbeigta 1924. gada beigās pierādījumu trūkuma dēļ, taču P. Žerdija un vēl septiņu baltkrievu skolotāju lietu izskatīja Latgales apgabaltiesa 1925. gada aprīlī (spriedums gan bija attaisnojošs).³⁴

Ukrainas politisko bēgļu – emigrantu komiteja

No ukraiņu kopējā skaita 1935. gadā (1844 personas) 783 cilvēki dzīvoja Rīgā un tādējādi tieši te varēja būt runa par ukraiņu, kaut arī objektīvu apstākļu dēļ zināmā mērā ierobežotas sabiedriskās dzīves organizāciju. 1921. gada 8. jūnijā Rīgas apgabaltiesā tika reģistrēta Latvijā dzīvojošo Ukrainas politisko bēgļu–emigrantu komiteja, kuras mērķis bija “sniegt dažāda veida citu palīdzību ukraiņiem bēgļiem–emigrantiem bez tautības un ticības izšķirības”. Mērķa sasniegšanai komitejai bija tiesības lūgt Latvijas valdībai atļaut emigrantiem dzīvot valstī un izdot viņiem UTR pasēs, kā arī sniegt tiem dažāda veida palīdzību. 1921. gada novembrī komitejas priekšsēdētājs bija kinoteātra direktors Vasilijs Jemeljanovs, viņa biedrs – bijušais UTR diplomātiskās misijas sekretārs Ļevs Zadorožnijs, sekretārs – Andrejs Maiboroda un valdes kandidāts – bijušais UTR pārstāvis Baltijas valstu militāro pārstāvju padomē, bijušais apakšpulkvedis

1. att. 1920. gadā Ukrainas Tautas Republikas militārais pārstāvis Baltijas valstīs, 20.–30. gados grāmat-tirgotājs Rīgā Maksims Didkovskis.

LVVA, 2996.f., 4. apr., 6483. l.

2. att. Tirdzniecības aģentūras īpašnieks un Latviešu–ukraiņu biedrības dibinātājs Ļevs Zadorožnijs.

LVVA, 2996.f., 21. apr., 456351. l.

M. Didkovskis.³⁵ Komitejā bija apmēram 10–15 biedru. Kopumā komiteja V. Jemeljanova darba kabinetā 1921. gada 8. jūlijā–16. novembrī izdeva sākotnēji pasēs, vēlāk – sevišķas apliecības 83 personām (ukraiņiem, ebrejiem u.c.), daudzas no kurām, kā redzams apliecību reģistrācijas žurnālā, bija tikko ieradušās Latvijā, daudzi šeit dzīvoja pastāvīgi, daudziem fiksēts, ka izceļojuši “uz Ameriku”, citiem – vienkārši “izceļojis”. Tomēr 1922. gada pavasarī komiteja savu darbību izbeidza pēc Latvijas Iekšlietu ministrijas “mājiena”, nododot tai savāktu dokumentāciju.³⁶ Iekšlietu ministrijas Politiskā apsardzība 1922. gada aprīlī–maijā izdarīja izmeklēšanu komitejas jautājumā, nopratinot arī UTR pilsoni Ļ. Zadorožniju un konstatējot, ka komiteja izdevusi sākotnēji UTR pasēs (kuras vēlāk “vizējušas” Latvijas iestādes), bet vēlāk – attiecīgas apliecības, taču tas noticis saziņā ar attiecīgajām Latvijas iestādēm.³⁷

Latviešu–ukraiņu biedrība

Vairāk mēģinājumu organizēt pilnībā savu ukraiņu biedrību Latvijā nebija (acīmredzot ukraiņu nelielā skaita dēļ). Taču 1932. gada 31. decembrī Rīgas apgabaltiesā tika reģistrēta Latviešu–ukraiņu biedrība.³⁸ Šajā laikā Latvijā darbojās vairākas līdzīga rakstura tuvināšanās biedrības – latviešu un poļu, latviešu un lietuviešu u.c. Tomēr Latviešu–ukraiņu biedrībai bija viena būtiska

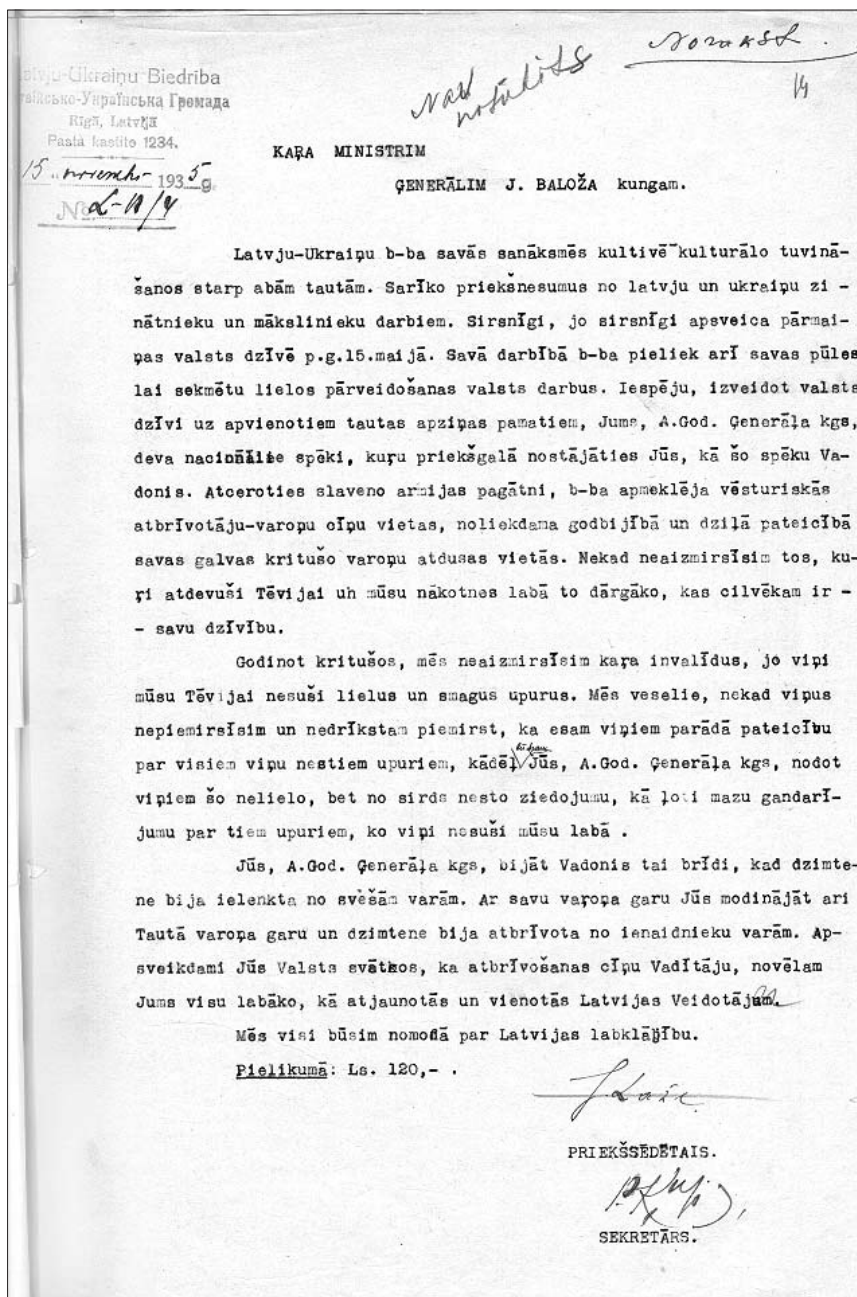
3. att. A/s “Brāļi Kamarini” direktors un Latviešu–ukraiņu biedrības dibinātājs Nikolajs Svetļičnijs. *LVVA, 2996.f., 17. apr., 211124. l.*

īpatnība: visām pārējām piemita zināmas diplomātiska rakstura iezīmes, jo visām tajās pārstāvētajām tautām bija arī sava valsts tuvākos vai tālākos kaimiņos Latvijai. Tādēļ šajās organizācijās darbojās kā biedri daudzi Ārlietu ministrijas un citu valdības struktūru pārstāvji un to darbībā bija samērā maz nacionālā elementa, kurš varēja izpausties attiecīgo tautu sabiedrisko un politisko organizāciju aktivitātēs. Savukārt Latviešu–ukraiņu biedrībā tādu augstas kategorijas amatpersonu bija maz (viens no retajiem izņēmumiem – Armijas Ekonomiskā veikala direktors pulkvedis Andrejs Lejassaus), un minētais nacionālais elements nevarēja izpausties citu biedrību darbībā, jo ukraiņiem tādu nebija. Biedrību nodibināja vietējie ukraiņu tautības rūpnieki – akciju sabiedrības “Brāļi Kamarini” direktors Nikolajs Svetļičnijs³⁹, Podraga cementa fabrikas inženieris ķīmiķis Nikolajs Rimbakovskis (nansenists), augļu lieltirgotājs Nikolajs Hmeļs (valdes priekšsēdētājs 1936.–1938. gadā), bijušais UTR misijas sekretārs, tirdzniecības aģentūras īpašnieks Ļevs Zadorožnijs (līdz Latvijas pilsonības iegūšanai 1940. gada martā – nansenists⁴⁰) kopā ar kundzi Natāliju, kā arī latvieši, kuriem gandrīz visiem bez izņēmuma pagātnē bija bijusi kaut kāda veida saistība ar Ukrainu (arī jau pieminētajam A. Lejassausam, kurš 1918.–1920. gadā bija UTR Tautsaimniecības ministrijas Ādas rūpniecības departamenta direktors⁴¹) vai bija laulāti ar ukraiņiem (ukrainietēm). Biedrības darbībā aktīvi iesaistījās ukraiņi – automobiļu tirgotājs Ostaps Ivaņenko (Lietuvas pilsonis), tirdzniecības aģentūras īpašnieks Jevgēņijs Bazilēvičs–Kņazikovskis (dzimis 1897. gadā Ukrainā), “Boston” fabrikas darbvede Sofija Liepiņa (dzimusi 1893. gadā Harkovas guberņā), Ivans Gladkijs, koktēlnieks nansenists Ādolfs Blūms⁴², Anna Gulbe, Klaudija Ozoliņa (dzimusi 1901. gadā Hersonā), tirgotāja, kosmētiķe Natālija Zakovska, tirgotāja Irina Paramonova, Ludmila Jaunzema u.c.

No latviešiem bez jau pieminētā A. Lejassausa biedrībā aktīvi darbojās notārs Jānis Kreicbergs (valdes priekšsēdētājs 1933.–1934. gadā), Daugavpils Sarkanā

Krusta slimnīcas ārsts Jānis Sprinģis, Eduards Balodis, policijas ierēdnis, bijušais ilggadējais Kijevas Politehniskā institūta un komercinstitūta pasniedzējs un Ukrainas latviešu centrālkomitejas priekšsēdētājs 1917.–1918. gadā Sokrāts Novickis,⁴³ Rīgas pilsētas valdes Izglītības nodaļas vadītājs, 19 gadus Kijevā par ģimnāziju un augstskolu pedagogu nostrādājušais Roberts Bērziņš, inženieris (Valsts cukura monopola pārvaldnieks) Jānis Laže (valdes priekšsēdētājs 1934.–1936. gadā) kopā ar dzīvesbiedri – ukraiņieti, jau minēto gleznotāju N. Laži (dzimušu Topoļu), kura biedrības rīkotajos kultūras pasākumos piedalījās arī kā dziedātāja, izpildot ukraiņu un latviešu dziesmas, Latvijas Tautas bankas grāmatvedis Jānis Mežiņš (pēc biedrības statūtu reģistrēšanas viņš vadīja pagaidu valdes darbu), skolotājs Žanis Ozoliņš (viņa bērns 1934. gada martā biedrība uz kapa nolika vainagu, kas bija rotāts ar latviešu un ukraiņu nacionālajām krāsām), Jānis Skubiņš, ierēdnis Pēteris Ņuzis, Lauksaimniecības kameras dārzkopības instruktors Jānis Plaudis (valdes priekšsēdētājs 1938.–1940. gadā), Valsts cukura monopola ierēdnis Oskars Fišers, Zemes bagātību pētīšanas institūta ģeofiziķis Jānis Irbēns (pēdējais valdes priekšsēdētājs no 1940. gada marta), Nodokļu departamenta inspektors Aleksandrs Grāfs u.c.⁴⁴ Jau kopš darbības sākuma biedrībā sastāvēja arī žurnālists, bijušais Latvijas Pagaidu valdības pārstāvis Kijevā un Saeimas deputāts Krišjānis Bahmanis. Biedrībā jau 1933. gada martā iestājās LSDSP veterāna un Latvijas konsula Vitebskā Hermaņa Pungas kundze Helēna (dzimusi Ņuzikovska–Bazilēviča), kura bija ukraiņiete,⁴⁵ kā arī ukraiņietes – Mākslas akadēmijas prorektora Rūdolfa Pelšes kundze Elizabete un Darba kameras vicepriekšsēdētāja Ēvalda Belča kundze Jevdokija.

Biedrības skaitliskais sastāvs sākotnēji sasniedza 30–40 cilvēku, bet 1938. gada sākumā – apmēram 111 cilvēkus (ap 65–75% no viņiem bija ukraiņi).⁴⁶ Jau no paša sākuma par vienu no galvenajiem biedrības uzdevumiem tika izvirzīta nepieciešamība iesaistīt darbībā iespējami vairāk ukraiņu. Saskaņā ar statūtiem biedrības oficiālais mērķis bija nodibināt ciešas kultūras saites starp ukraiņu un latviešu tautām un tā varēja darboties visā Latvijas teritorijā (biedrība gan darbojās tikai Rīgā).⁴⁷ Regulāri tika organizēti T. Ševčenko piemiņas pasākumi (pirmais – 1933. gada martā), no 1934. gada 18. marta (dzejnieka 120. dzimšanas dienas sakarā) – ik gadu šajā laikā aizlūgumi par dzejnieka dvēseli Pareizticīgo katedrālē, tiem sekoja piemiņas vakari biedrības telpās. Biedrības valde pastāvīgi īrēja telpas Latvijas Nacionālo sieviešu līgas namā, kā arī pēc kārtas vairākos privātajos namos pilsētas centrā. Biedrības kopsapulcēs tika skarti arī ar ukraiņu tautas atbrīvošanās kustību saistīti jautājumi. Piemēram, 1934. gada 17. janvārī pagaidu valdes sēdē J. Mežiņš atcerējās latviešu bēgļu viesmīlīgo uzņemšanu Ukrainā, uzsverot, ka Latvija ir izcīnījusi sev brīvību un tāpēc tās “svēts” pienākums ir “neliegt patvērumu izkaisītai pa visu pasauli ukraiņu tautai”. Savukārt 1934. gada 18. martā J. Mežiņš atklāja dzejnieka T. Ševčenko 120. jubilejai veltīto vakaru ar “izjustu uzrunu latvju valodā, raksturodams T. Ševčenko kā savas tautas brīvības cīnītāju, kurš savās dzejās modināja savas tautas nosprostoto garu un sauca cīņā pret verdzību”. J. Mežiņš izteica “dziļu pārliecību, ka tautai, kurai ir

4. att. Latviešu-ukraiņu biedrības raksts kara ministram J. Balodim 1935. gada 15. novembrī.
LVVA, 3108.f., 1. apr., 5. l., 14. lp.

bijuši tik daudz slavenu vadoņu un tik izcils tautas dēls kā T. Ševčenko, nevar apspiest brīvības garu un ka nāks atkal jauni varoņi, kuri vedīs tautu cīņā un iekaros atkal brīvību”. Pirmā biedrības T. Ševčenko veltītā vakara turpinājumā bija arī N. Svetličņija referāts ukraiņu valodā par T. Ševčenko dzīvi un darbību, koncerts un kopīgas vakariņas.

Jau 1934. gadā tika izveidota sava bibliotēka un “lasāmgalds”, kas bija pieejami lasītājiem ik vakaru biedrības telpās (to vadīja N. Rimbakovskis). Grāmatu nebija sevišķi daudz, taču lielākā daļa no tām bija ukraiņu valodā (vēl – arī latviešu un lietuviešu valodā). Tika abonēti ārzemēs (Francijā – Parīzē) iespiestais laikraksts ukraiņu valodā *“Ukrainske slovo”* (“Ukraiņu vārds”; varas iestādes neatļāva biedrībai abonēt Polijā – Ļvovā izdoto laikrakstu *“Dilo”* – “Lieta”). Jau 1934. gadā izveidotā biedrības Dāmu komiteja, ko ilgu laiku vadīja N. Laže, regulāri organizēja tā dēvētos “pankūku vakarus”, “tējas vakarus”, kā arī atbildēja par bufetes iekārtošanu lielākos biedrības pasākumos (protokolos vairākkārt atzīmēts, ka sevišķu piekrišanu tajos guvušas “ukraiņu desiņas”). Tāpat 1935. gada novembrī tika organizēts biedru koris, kurš piedalījās gan T. Ševčenko piemiņas aizlūgumos katedrālē, gan atpūtas vakaros (mēģinājumi korim notika trīs reizes nedēļā biedrības īrētajās telpās). Kordiriģenta amatā bija ukraiņi Aleksejs Čipurdajevs (līdz 1935. gada decembrim), V. Stepanovs (jau minētais gleznotājs), Dmitrijs Durnjapins un brīvmākslinieks, Latvijas Konservatoriju beigušais Vladimirs Glagoļevs (arī pēc profesijas – kordiriģents, biedrības biedrs), bet latviešu dziesmas korim 30. gadu otrajā pusē mācīja latvietis Edgars Samts. Katru trešdienu biedrības telpās notika “dziesmu vakari”, biedriem regulāri tika rīkotas lekcijas par Ukrainas un Latvijas vēsturi, ukraiņu kultūras dižgariem, ukraiņu mūziku u.c. kultūras jomām, saimnieciskiem jautājumiem utt., bija plānots organizēt latviešu un ukraiņu valodas kursus, kā arī ukraiņu lietišķās mākslas izstādi. Ik gadu trūcīgajiem biedriem (ukraiņiem) tika izsniegti naudas pabalsti kopumā 100–150 latu apjomā (līdzekļus tiem ieguva biedrības pasākumos rīkotajās loterijās).

Sevišķi daiļrunīgi biedrības darbības raksturu kultūras jomā apliecina tās lielo pasākumu programmas (sarīkojumi notika biedrības *“Resource”* zālē Rātslaukumā, Mazajā Ģildē – Amatu namā, bet 1939. gada 25. martā – Rīgas Latviešu biedrībā). Piemēram, 1935. gada februāra sarīkojumā biedrības koris vispirms izpildīja vairākas latviešu dziesmas (Jāzepa Vītola “Gaismas pils”, tautasdziesmas “Karavīri bēdājās”, “Pūt, vējiņi”, “Kas tie tādi, kas dziedāja” u.c.), pēc tam vairākas ukraiņu dziesmas. Uzstājās dziedātāja Ksenija Osadčaja–Goldberga (biedrības biedre), kura arī izpildīja dziesmas abās valodās. Sekoja dzejas deklamācijas un abu tautu deju priekšnesumi. Biedrības dramatiskajā pulciņā 1938. gadā bija seši aktieri, un viņi sekmīgi uzveda ukraiņu un latviešu autoru darbus (arī ukraiņu operas “Aizkrācieši aiz Donavas” 2. cēlienu). Biedrības koncertos piedalījās arī uzaicinātie profesionālie latviešu mākslinieki (piemēram, 1936. gada 15. februārī koncertā uzstājās Beatrisis Vīgneres plastiskās studijas audzēknes, kas izpildīja latviešu un ukraiņu tautas dejas).

A 10⁵⁶

IERĒLĪTU MINISTRIJAI.

Latvju - Ukrainu biedrības,
sēdeklis: Rīgā, Sēņu ielā 17, dz.1

l ū g u m s.

Leipni lūdzam stāvēt Latvju-Ukraiņu biedrībai sarīkot atklātu vakaru ar koncertu un deju, š.g. 9.februārī, "Ressource" telpās, Rāts laukumā Nr.1, no plkst.20 līdz plkst.4 rītā, ar sekošu programmu:

1. Biedrības koris, izp.:	"Geismas pils".....J.Vītols	latvju val.
	"Kas tie tēdi..".....J.Cimse	
2. M.Bīnemans	dzied.:"Chivri" no operas "Saročinsk. baz.".....Musorgska	ukraiņu v.
	"Gopaks"Musorgskā	
3. A.Greifs,	dzied.:"Kara vīri bēdājas"	tautas latvju val.
	"Reiģu tēji gēnos dzinu"	dziesmas
	"Ja tēi ievē balti ziedi"	
4. O.Osadčaja-Goldbergs	dzied.:"Kasacips".....P.Šuberta	latvju val.
	"Hustočke".....Jedličnija	ukraiņu val.
5. M.Ziemels,	dzied.:"Serenada".....J.Vītols	latv.val.
6. V.Stepanovs,	dekl.:"Čemec".....Ševčenko	ukraiņu v.
	"Orel"Šamilenko	" "
S t a r p b r ī d i s.		
7. E.Greifs,	dekl.:"Pagātnes pagalmi"....Aspezijs	latvju v.
	"Idile"Bērzs	
8. N.Leže,	dzied.:"Siltajā vasarā".....A.Kalniņš	latvju v.
	"Tautiešam roku devu".....Tautas dz.	
	"Sonce pisenko".....ukraiņu taut.dz.Ukraiņu v.	
9. V.Stepanovs un Čipurdejevs,	dzied.:"De ti brodiš" no op."Vij" pēc Gogoļa	ukraiņu v.
10. V.Krampis, brīvmāksl.	dzied.:"Svētā mīla"	
	"Tu atkal te".....L.Garņica	latv.val.
11. Biedrības koris,	izpild."Bačis brat mij".....L.Lepkijs	
	"Pleve Čoven"M.Lisenko	ukraiņu v.

5. att. Latviešu-ukraiņu biedrības rīkotā koncerta programma.

1935. gada 9. februāris.

LVVA, 3108.f., 1. apr., 5. l., 56. lp.

Biedrība uzturēja sakarus ar ukraiņu organizācijām Lietuvā (Lietuviešu-ukraiņu biedrību Kauņā), Polijā (Viļņā un sevišķi – Ļvovā), Čehoslovākijā (ar biedrību “Ukraiņu vēsturiskais kabinets” Prāgā, kura pieprasīja ziņas par Latviešu-ukraiņu biedrības darbību) un aktīvi piedalījās arī Latvijas valsts sabiedriskajā dzīvē. Līdzīgi citām sabiedriskajām organizācijām autoritārisma varas periodā biedrība ziedoja ievērojamas naudas summas Palīdzības fondam kara invalīdiem (120 latus 1935. gada novembrī), Brīvības pieminekļa un Uzvaras laukuma izbūvei Rīgā u.c. (1937. gada 3. marta valdes sēdē priekšlikumu aicināt biedrus ziedot “savu devu latvju tautas vienības piemineklim – Uzvaras laukumam, kā pateicību par ukraiņiem doto laipno pajumti un iztiku Latvijas valstī” izteica N. Hmeļs).

30. gadu nogalē Sabiedrisko lietu ministrija uzsāka centienus samazināt daudzo biedrību skaitu, apvienojot organizācijas ar līdzīgiem mērķiem un raksturu. 1940. gada martā biedrības valde saņēma “laipnu norādījumu” no ministrijas Preses un biedrību departamenta direktora par apvienošanās lietderību ar “Kulturālās tuvināšanās biedrību ar PSRS tautām”. 29. martā pilnsapulce atbalstīja “principā” šo priekšlikumu un uzdeva valdei veikt attiecīgās formalitātes apvienošanās sagatavošanai. “Kulturālās tuvināšanās biedrības ar PSRS tautām” valdes priekšsēdētājs profesors Alfrēds Kalniņš izteica savas organizācijas piekrišanu uzņemšanai (viņš solīja, ka turpmāk varēs strādāt kā atsevišķa sekcija un viens tās pārstāvis ieies valdē) ar noteikumu, ka tiks uzņemti vienīgi Latvijas pilsoņi (saskaņā ar attiecīgu šīs biedrības statūtu punktu).

1940. gada 6. jūnijā notika pēdējā biedrības valdes sēde, kas konstatēja, ka gandrīz viss nepieciešamais biedrības pievienošanai ir sagatavots. No iesniegtā 76 biedru saraksta tika izsvītroti seši nansenisti un viens Lietuvas pilsonis, kā arī vairāki neaktīvie biedri. Atlikušais 51 deva savu piekrišanu darboties “Kulturālās tuvināšanās biedrībā ar PSRS tautām”. Tomēr valsts okupācijas rezultātā un drīz pēc tam sekojošās visu “buržuāzisko” organizāciju slēgšanas vasaras beigās paredzētā reforma netika realizēta.

Padomju okupācijas laiks Latvijā 1940.–1941. gadā

Tūlīt pēc Latvijas okupācijas un aneksijas Padomju Savienībā 1940. gada vasarā ukraiņu sabiedriskā dzīve tika pārtraukta tāpat, kā tas notika ar visu pārējo mazākumtautību sabiedrisko darbību.

Valsts okupācijai sekojošajās represijās tika apcietināti arī vairāki Latvijas ukraiņi. Jau 1940. gada 6. augustā Rīgā tika arestēts bijušais Latvijā dzīvojošo Ukrainas politisko bēgļu-emigrantu komitejas valdes locekļa kandidāts un grāmatu veikala īpašnieks M. Didkovskis, kurš tika apsūdzēts par dienestu UTR armijā un tās interešu pārstāvēšanu Baltijas valstīs.⁴⁸ Bijušais Latvijā dzīvojošo Ukrainas politisko bēgļu-emigrantu komitejas priekšsēdētājs un ievērojamais kinorūpnieks (viņam piederēja arī prestižie kinoteātri “*Palladium*” un “*Splendid Palace*” Rīgā, kā arī kinouzņēmumi Tallinā un Kauņā) V. Jemeljanovs tika

apcietināts 1941. gada 14. jūnijā un viņam izvirzītajā apsūdzībā sevišķi bija uzsvērtā dalība minētās komitejas darbā 20. gadu sākumā, kā arī atzīmēts neveiksmīgs izceļošanas mēģinājums uz Vāciju 1941. gada sākumā. V. Jemeljanovam tika piespriesti 10 gadi ieslodzījuma, un viņš mira Soļikamskas soda nometnēs 1949. gada oktobrī (izsūtīta tika arī viņa ģimene).⁴⁹

Vācu okupācijas laiks 1941.–1945. gadā

Vācu okupācijas laikā 1941.–1945. gadā ukraiņu skaits Latvijā strauji pieauga. Tautas skaitīšana 1943. gada februārī Latvijas ģenerālapgabālā uzrādīja 11 339 ukraiņus – gandrīz sešas reizes vairāk nekā 1935. gadā. Acīmredzot minētais izskaidrojams ar apstākli, ka reģistrēti arī okupācijas iestāžu uz Latviju darbos atvestie cilvēki, kā arī pie lauksaimniekiem un uzņēmumos nodarbinātie Sarkanās armijas karagūstekņi. To netieši apstiprina arī ukraiņu ģimenē lietojamās valodas rādītāji: 5768 cilvēkiem tā bija krievu, 4227 – ukraiņu, 700 – latviešu, 123 – baltkrievu valoda (471 ukraiņu ģimenē lietoja divas valodas, bez tam ukraiņu valodu kā ģimenē lietojamo atzīmēja arī 14 latvieši, 12 krievi, 11 baltkrievi, 75 poļi, divi lietuvieši un divi pārējo tautību pārstāvji, kopējo galvenokārt ukraiņu runājošo skaitu paceļot līdz 4343 cilvēkiem).⁵⁰

Vācu okupācijas laikā Latvijas ukraiņu attieksme pret to ir grūti konstatējama tās nelielā skaitliskā sastāva dēļ, jo nekādas sabiedriski politiskās aktivitātes Latvijas ukraiņi neuzsāka. Tomēr jādūmā, ka tā sevišķi neatšķīrās, piemēram, no Latvijas baltkrievu attieksmes pret okupācijas varu: tā bija ļoti dažāda. Piemēram, minētais kapteinis V. Romančenko 1941. gada jūnijā un jūlijā aktīvi darbojās latviešu nacionālo partizānu rindās Ventspils apriņķī (neilgu laiku dienēja Ventspils latviešu komandantūrā tās darbības sākotnējā posmā),⁵¹ vairāki ukraiņi 1943.–1945. gadā tika mobilizēti latviešu leģionā (vēl 1945. gada sākumā leģiona Liepājas iesaukšanas punktā tika mobilizēts 1912. gadā dzimušais ukraiņu – laukstrādnieks no Kārsavas pagasta Sava Vancans⁵²). Daugavpilī 1943. gada vasarā un rudenī izvietojās viens ukraiņu policijas bataljons, un ar to draudzīgas attiecības uzturēja Latvijas Baltkrievu apvienības Daugavpils nodaļa (cita starpā regulāri nosūtot bataljonam vairākus ielūgumus uz saviem kultūras sarīkojumiem).⁵³ Vairākkārt pieminētais bijušais Latviešu–ukraiņu biedrības Revīzijas komisijas priekšsēdētājs O. Ivaņenko strādāja par zemes pašpārvaldes Tirdzniecības un rūpniecības galvenās direkcijas Automotoru rezerves daļu bāzes noliktavas pārziņi un savā darbinieka aptaujas lapā īpaši izcēla piedalīšanos cīņā pret padomju varu 1918.–1920. gadā Dienvidkrievijas brīvprātīgo armijas sastāvā (arī to, ka pats ticis kaujās ievainots, bet brālis kritis).⁵⁴

Daudzi Latvijā nokļuvušie ukraiņu tautības karagūstekņi līdz pat 1944.–1945. gadam bija nodarbināti latviešu lauku saimniecībās. Taču daudzi 1943. gada martā brīvprātīgi vai piespiedu kārtā (formāli – “brīvprātīgi”) pieteicās Vācijas armijas izpalīgu dienestā. Latvijas Valsts vēstures arhīvā atrodas vismaz 549 bijušo sarkanarmiešu – ukraiņu (visi dzimuši 1919.–1924. gadā un visi pirms dienesta Vācijas armijā bija nodarbināti zemnieku saimniecībās Rīgas apriņķa

pagastos) pieteikšanās anketas.⁵⁵ 1943. gada 23. martā Vērmahta izpalīgos tika ieskaitīti arī "brīvprātīgi" pieteicies 1920. gadā Istras pagastā dzimušais ukraiņis Aleksandrs Šustiks, 31. martā – Rīgā 1924. gadā dzimušais ukraiņis Aleksandrs Krastaļevs un 1921. gadā Ludzā dzimušais Avtanoms Astaševs (saskaņā ar ierakstu anketā ukraiņis vecticībnieks).⁵⁶ Savukārt citi ukraiņi piedalījās padomju pagrīdes kustībā Latvijas teritorijā.

Tāpat iepriekš minētā iemesla dēļ nav precīzi nosakāma arī okupācijas iestāžu attieksme pret ukraiņiem Latvijā, tomēr var konstatēt, ka tā sevišķi neatšķīrās no izturēšanās pret citām nelielajām nacionālajām grupām. Piemēram, 1941. gada beigās un 1942. gada sākumā, sakarā ar Rīgas vācu birģermeistara rīkojumu nepieļaut turpmāk nelatviešu tautības bērniem apmeklēt latviešu skolas, ar sevišķiem rīkojumiem (pēc vecāku attiecīgu iesniegumu izskatīšanas) tas tomēr tika atļauts virknei cittautiešu bērnu (izņemot lielāko daļu poļu bērnu, kuriem tas tika liegts), starp viņiem bija vairāki ukraiņi – 45. pamatskolā tika atļauts mācīties Borisam Stečenko, 8. pamatskolā – Mihailam Aleksandrovičam, 10. ģimnāzijā – Nikolajam Romaņenko.⁵⁷

Otrā pasaules kara beigu posmā daudzi Latvijas ukraiņi atstāja Latviju un devās bēgļu gaitās uz Rietumiem. Starp viņiem bija arī minētais jurists R. Didkovskis (vācu okupācijas laikā viņš turpināja strādāt par zvērīnāta advokāta palīgu Rīgā⁵⁸), kura tēvu represēja padomju vara 1940. gadā.⁵⁹

Pēc Otrā pasaules kara Latvijas ukraiņu vēsturē sākās saturiski pilnīgi jauns laika posms, taču tā sākums, vismaz pēc teritoriālā principa, neapšaubāmi jāmeklē laikā līdz 1940. gadam, kad ukraiņi Latvijā skaidri apliecināja gan savu spēju integrēties sabiedrībā, gan spēju saglabāt nacionālo pašapziņu. Savukārt jāatzīst par būtisku Latviešu–ukraiņu biedrības ieguldījums ukraiņu kultūras un nacionālās pašapziņas attīstīšanā Latvijā 20. gadsimta 30. gados. Atšķirībā no citām tuvināšanās biedrībām ar dažādām tautām, kuru mērķis pirmām kārtām bija draudzības un sakaru nostiprināšana un daudzās no kurām gandrīz nebija attiecīgās tautas pārstāvju (piemēram, Latviešu–britu biedrība), vai kuru pastāvēšana bija būtiskas diplomātiskajām attiecībām (piemēram, Latviešu–poļu tuvināšanās biedrība), Latviešu–ukraiņu biedrība sabiedriski aktīvajai un nacionāli izpausties gribošajai ukraiņu mazākumtautības daļai praktiski bija vienīgā vieta, kur sabiedriski paust savu nacionālo identitāti. Tādēļ tai bija arī daudz augstāka motivācija to darīt. Tādējādi ir izskaidrojama ievērojamā ukraiņu aktivitāte, kas rada izpausmi arī kora dziedāšanā, teātra uzvedumu un pat operu izrāžu organizēšanā, citās kultūras norisēs, kā arī vienkārši centienos būt kopā ar saviem tautiešiem šeit – Rīgā, Latvijā.

Vienlaicīgi jāatzīmē, ka Latvijas ukraiņi 1940. gadā bija pilnībā integrējušies sabiedrībā, viņiem nesagādāja grūtības latviešu valoda, un lielākā daļa no ukraiņiem identificēja sevi ar Latvijas valsti, vienlaikus nezaudējot arī otru identifikāciju – ar ukraiņu tautu.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

¹ Dribins, L. *Ukraiņi Latvijā*. Rīga, 1995. 9.–12. lpp.; Mazākumtautību vēsture Latvijā. Eksperimentāls metodisks līdzeklis. Rīga, 1998. 232., 233. lpp.

² Šeit un turpmāk rakstā ukraiņu vārdi un uzvārdi doti nevis ukraiņu, bet krievu transkripcijā, kādā tie figurēja oficiālajos dokumentos.

³ *Baltijas skolotāju seminārs: 1870–1919*. Rīga, 1940. 132., 151.–153. lpp.

⁴ Starp Rīgas Politehniskā institūta studentiem bija samērā daudzas personas no Hersonas, Poltavas, Podolijas, Harkovas, Kijevas, Volīnijas guberņas. Sk.: *Album Academicum des Polytechnikum zu Riga. 1862–1912*. Rīga, 1912. S. 2–726.

⁵ *Dzimtenes Vēstnesis*. 1914. 20. febr.; Mazākumtautības Latvijā. 232. lpp.

⁶ *Dzimtenes Vēstnesis*. 1913. 28. dec.; 1910. 25. febr.; 1914. 20. febr.

⁷ Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LVVA), 5434. f. (Kara ministrijas kara muzejs), 1. apr., 844. l., 29., 35. lp. Abiem minētajiem anketās bija sevišķi norādīta tautība: “mazkrievs” (ukrainis).

⁸ Dribins, L. *Ukraiņi Latvijā*. 9. lpp.

⁹ Проценко П. Українізація на Північному фронті російської армії. *За державність*. 1936. № 6. С. 19–24; Савченко В. Спогоди про Український рух у XII російській армії в 1917 році. *За державність*. 1929. № 1. С. 48–61.

¹⁰ Tuvāk sk.: Jēkabsons, Ē. Latvijas attiecības ar Ukrainas Tautas Republiku (1919–1921). *Latvijas Vēsture*. 2003. 4: 56–72.

¹¹ *Valdības Vēstnesis*. 1919. 3. sept.; *Latvijas Sargs*. 1919. 3. sept.

¹² Armijas virspavēlnieka 1919. gada pavēles. LVVA Zinātniskā bibliotēka.

¹³ LVVA, 2574. f. (Ārlietu ministrijas Politiskais departaments), 2. apr., 60. l., 28.–37. lp. N. Dragilevs palika dzīvot Rīgā un strādāja par drēbnieku. Sk.: *Rīgas adresu-izziņas grāmata 1929. g.* Rīga, 1929. 121. lpp.

¹⁴ Turpat, 4. l., 11.–14. lp.; *Rīgas adresu-izziņas grāmata 1929. g.* 175. lpp.

¹⁵ LVVA, 3601. f. (Armijas virspavēlnieka štābs), 1. apr., 268. l., 259. lp.

¹⁶ Turpat, 267. l., 8. lp.

¹⁷ Turpat, 2570. f. (Ārlietu ministrijas Administratīvais departaments), 2. apr., 53. l., 46., 47. lp.

¹⁸ 1919.–1920. gadā bija vērojama tendence, ka, nolūkā izvairīties no dienesta armijā, daudzi Latvijas iedzīvotāji pieņēma Rīgā esošo ārvalstu pārstāvniecību piedāvāto pilsonību, kura nedraudēja viņiem ar dienestu armijā. Absolūts rekordists šajā ziņā bija Baltkrievijas Tautas Republikas pārstāvniecība. 1920. gada jūnijā Rīgā bija 9330 Lietuvas, 4944 Baltkrievijas, 4330 Krievijas, 2302 Polijas, 1243 Igaunijas un 4180 vēl 25 valstu pilsoņi. No minētajiem 4944 Baltkrievijas pilsoņiem 3405 bija ebreji (!) un 891 – krievs, bet bija arī citu tautību pārstāvji. Sk.: Skujenieks, M. Rīgas iedzīvotāju tautība un pavalstniecība. *Valdības Vēstnesis*. 1920. 20. jūl.

¹⁹ Turpat, 2574. f., 2. apr., 60. l., 6., 8.–14., 22. lp.

²⁰ LVVA, 1368. f. (Iekšlietu ministrijas sekretariāts), 1. apr., 814. l., 158. lp.

²¹ Albat, G. *Recueil des principaux Traités conclus par la Lettonie avec les Pays Étrangers 1918–1930*. Rīga, 1930. P. 41–67; LVVA, 2574. f., 2. apr., 135. l., 1. lp.; *Latvijas Sargs*. 1921. 10. aug. Sk. arī: K. U. Ukraina un Latvija. *Brīvā Zeme*. 1921. 21. jūn.

²² Skujenieks, M. (red.). *Trešā tautas skaitšana Latvijā 1930. gadā*. Rīga, 1930. 2. d. 99. lpp.

²³ Dribins, L. *Ukraiņi Latvijā*. 11. lpp.

²⁴ LVVA, 5604. f. (Policijas darbinieku personisko lietu kolekcija), 1. apr., 1212. l., 1.–23. lp. Par dienestu A. Cibulskis tika apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa IV šķiru un Latvijas Brīvības cīņu 10 gadu jubilejas piemiņas medaļu.

²⁵ Lapiņš, L. Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes Tiesību zinātņu nodaļas absolventu dzīves un darba gaitas (1919–1944). Rīga, 1999. 88., 89. lp. R. Didkovskis gan piederēja pie iepriekš minētajām ukraiņu izcelsmes personām, kas bija pakļāvušās pārkrievošanai, jo arī savos studiju dokumentos viņš uzdeva tautību “krievs”. Sk.: LVVA, 7427. f. (Latvijas Universitātes studentu personiskās lietas), 1. apr., 17298. l., 40. lp.

²⁶ LVVA, 3108. f. (Latviešu–ukraiņu biedrība), 1. apr., 4. l., 17., 18. lp. V. Kņižka bija dzimis Ukrainā 1896. gadā.

- ²⁷ LVVA, P-828. f. (Tirdzniecības un rūpniecības galvenā direkcija), 4. apr., 40. l., 21. lp.
- ²⁸ *Māksla un arhitektūra biogrāfijās*. Rīga, 2000. 3. sēj. 102. lpp. V. Stepanovs (1886–1968), kurš bija studējis jurisprudenci Kijevas universitātē, bet beidzis Tērbatas universitātes Juridisko fakultāti, palika Latvijā arī pēc padomju okupācijas. 1940.–1956. gadā viņš strādāja par skolotāju Rīgā. Kaut arī atsevišķos izdevumos V. Stepanova tautība uzrādīta – krievs, viņš dzimis Ukrainā un darbojās arī Latviešu–ukraiņu biedrībā (pat uzstājās sarīkojumos kā ukraiņu tekstu deklamators un dziesmu izpildītājs), tādēļ ir pamats uzskatīt viņu par ukraiņi. Sk.: *Es viņu pazīstu. Latviešu biogrāfiskā vārdnīca*. Rīga, 1939. 458. lpp.
- ²⁹ Turpat. 299. lpp.
- ³⁰ LVVA, 3017. f. (Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija), 1. apr., 765. l., [b. p.]; 3282. f. (Latviešu zemnieku savienība), 1. apr., 1201. l., [b. p.].
- ³¹ Turpat, 3710. f. (Partija "Demokrātiskais centrs"), 1. apr., 898. l., 293. lp.
- ³² Turpat, 1612. f. (Daugavpils apgabaltiesa), 14. apr., 10. l., 222. lp.
- ³³ Tuvāk sk.: Jēkabsons, Ē. Baltkrievi Latvijā 1918.–1940. gadā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*. 2001. 4: 104–133.
- ³⁴ LVVA, 1612. f., 14. apr., 10. l., 222.–338. lp.; 12. l., 150. lp.; 13. l., 317. lp.
- ³⁵ M. Didkovskis ar ģimeni 1931. gadā ieguva Latvijas pilsonību. Sk.: LVVA, 6483. f. (Rīgas pilsētas pasu kolekcija), 4. apr., 6483. l.
- ³⁶ LVVA, 3724. f. (Iekšlietu ministrijas Preses un biedrību departaments), 1. apr., 11792. l., 1.–27. lp.; 1376. f. (Rīgas pilsētas policijas iestādes), 2. apr., 12212. l., [b. p.]. Oficiāli biedrība tika likvidēta tikai 1935. gadā.
- ³⁷ LVVA, 3235. f. (Iekšlietu ministrijas Politiskā pārvalde), 1/6. apr., 8. l., 214.–218. lp.
- ³⁸ Latviešu–ukraiņu biedrības darbības apraksts balstīts uz sekojošiem materiāliem: LVVA, 3108. f., 1. apr., 1. l., 1.–28. lp. (biedrības statūti un grozījumi tajos); 2. l., 1.–127. lp. (biedrības pilnsapulču un valdes sēžu protokolu grāmata); 3. l., 1.–7. lp. (valdes sēžu protokoli); 4. l., 1.–113. lp. (biedru anketas); 5. l., 1.–127. lp. (biedrības izejošo rakstu noraksti); 6. l., 1.–79. lp. (ienākošie raksti); 7. l., 1.–56. lpp. (biedrības sarīkojumu dokumentācija).
- ³⁹ Par N. Svetļičņiju Iekšlietu ministrijas Politiskā pārvalde 30. gadu otrajā pusē ievāca informāciju, atzīmējot, ka viņš tiek turēts aizdomās par monarhistisku noskaņojumu un "savā laikā izteicies, ka esot neatkarīgas Ukrainas piekritējs". Sk.: LVVA, Politiskās pārvaldes kartotēka (N. Svetļičņija kartiņa). N. Svetļičņijs 1929. gadā ieguva Latvijas pilsonību. Sk.: LVVA, 6483. f., 4. apr., 61 067. l.
- ⁴⁰ LVVA, 6483. f., 4. apr., 45 6351. l.
- ⁴¹ Turpat, 5601. f. (Armijas štāba personisko lietu kolekcija), 1. apr., 3669. l., 6. lp.
- ⁴² Ā. Blūms savā iestāšanās anketā pašrocīgi atzīmēja, ka ir ukraiņis pēc tautības.
- ⁴³ LVVA, 3318. f. (Rīgas kara apriņķa pārvalde), 1. apr., 2033. l., 458.–460. lp.
- ⁴⁴ Informāciju par R. Bērziņu, J. Irbēnu, J. Laži sk.: *Latvijas darbinieku galerija 1918–1928*. Rīga, 1929. 194. lpp.; *Es viņu pazīstu*. 73., 209., 299. lp.
- ⁴⁵ LVVA, 2570. f., 14. apr., 1211. l., 472. lp.
- ⁴⁶ Bez tekstā minētajiem biedrībā vēl darbojās ukraiņi: Vladimirs Aleksandrovičs, Antoņina Aleksejuna, Olga Balode, Lidija Baltmane–Saulīte, Ņikita Belousovs, Elizabete Beļņa, Helēna Benuša, Marija Bergtāle, Aleksandra Bērziņa, Ņina Bīnemanē, Antoņina Budka, Sofija de Būra, Vera Černova, Damjans Černuho, Natālija Durnjapina, Helēne Gladkija, Ksenija Goldberga, Arkādijs Goļinskis, Pelageja Greiere, Helēna Grigorjeva (studente), Marija Groša, Anna Gulbe, Marija Hausmane, Olga Igeļa, Jevdokija Kalēja–Kalle, Georgijs Karjagins (fotogrāfs), Zinaīda Kazerovska, Marija Lāce, Stepans Lakomko, Kamilla Medne (viņas vīrs bija Latvijas armijas virsleitnants), Justīne Mērpole, Ļubova Močarova, Ivans Moskaļenko (hipodroma zirgu īpašnieks), Konstantīns Natoko (tramvaju konduktors), Vladimirs Paščenko (namīpašnieks–tirgotājs), Vadims Popovs, Anna Regzdiņa, Ivans Rogovskis (kurpnieks), Rodions Sapatno, Andrejs Smolijs (uzņēmējs), Anastasija Šenka–Moskaļenko, Nadežda Šmite, Marija Štrause (modiste), Sofija Vīlpa, Aleksandra Taivāne, Praskovja Tomberga (vīrs bija parfimērijas rūpnieks), Gaļina Vasiļjeva, Ksenija Veismane, Varvara Veismane, Agate Vītola, Pelageja Vītola, Anastasija Zelenska (tipogrāfijas darbiniece), Olga Zīverte (šajā sarakstā ir 53 uzvārdi, kuriem vēl jāpieskaita tekstā minētie 24 ukraiņi (tātad kopā biedrībā bija vismaz 77 ukraiņi), taču, iespējams,

ka nav uzskaitīti visi ukraiņi, jo pieejamajos dokumentos ne vienmēr ir norādīta tautība, bet pēc uzvārdiem tā ir grūti precīzi nosakāma).

⁴⁷ LVVA, 3108. f., 1. apr., 1. l., 1.–4. lp.

⁴⁸ *No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā 1940–1986. Noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs*. Rīga, 1999. 167. lpp.

⁴⁹ Latvijas Valsts arhīvs, 1986. f. (Apsūdzēto krimināllietas), 1. apr., 17180. l., 1.–35. lp.

⁵⁰ LVVA, P-813. f. (Finanšu ģenerāldirekcijas Finanšu departaments), 2. apr., 28. l., 63. lp.; Mežs, I. *Latvieši Latvijā. Etnodemogrāfisks apskats*. Rīga, 1994. 15. lpp.

⁵¹ *Ventas Balss*. 1941. 4. jūl.

⁵² LVVA, P-71. f. (Latviešu SS brīvprātīgo leģions), 1. apr., 21. l., 3. lp.

⁵³ Turpat, P-712. f. (Biedrība "Baltkrievu apvienība"), 1. apr., 4. l., 42. lp.; 3. l., 4. lp.; 2. l., 23. lp.

⁵⁴ Turpat, P-828. f., 4. apr., 40. l., 20., 21. lp. Padomju varas laikā 1940.–1941. gadā O. Ivaņenko bija strādājis par fotoretušētāju.

⁵⁵ LVVA, P-80. f. (Vācijas bruņoto spēku pavēlnieks Ostlandē), 2. apr., 2. l., 1.–688. lp.

⁵⁶ Turpat, 642., 655., 689. lp.

⁵⁷ Turpat, P-1489. f. (Rīgas pilsētas Izglītības valde), 1. apr., 13. l., 4., 29., 30., 151. lp.

⁵⁸ *Oficiāls telefona abonentu saraksts Latvijas ģenerālapgabalam. Rīgas telefona tīkls 1944. g. Latviešu izdevums*. Rīga, 1944. 23. lpp.

⁵⁹ *Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes Tiesību zinātņu nodaļas absolventu dzīves un darba gaitas (1919–1944)*. 88., 89. lp.

Ēriks Jēkabsons

DIE UKRAINER IN LETTLAND VOM ENDE DES 19. JAHRHUNDERTS BIS 1945

Der größte Teil der in Lettland seßhaften Ukrainer ist hierher erst nach dem Zweiten Weltkrieg infolge der Migrationsprozesse, die für die Sowjetunion charakteristisch waren, gezogen. Jedoch kann diese nationale Minderheit auf ihre eigene Geschichte auch in Lettland zurückblicken. Die Ukrainer, die im 19. Jahrhundert nach Lettland kamen, waren vor allem Militärpersonen, die hier ihren Dienst hatten, verschiedene Fachleute oder Studenten am Polytechnischen Institut. 1901 wurde in Riga eine ukrainische Theatertruppe gegründet, die einige Zeit lang hier auch tätig war. 1897 gab es in Lettland etwa 1000 Ukrainer. Seit 1919 wurden von den Ukrainern in Riga in der orthodoxen Kathedrale Totenmessen anlässlich des Jahrestages vom Tod des Dichters Taras Sevčenko abgehalten. 1911 gründeten sie ihre erste ehrenamtliche Organisation in Lettland, nämlich den ukrainischen Kulturverein „Gromada“ (Verein). Dieser war bis zum Anfang des Ersten Weltkriegs tätig. Nach der Februar-Revolution in Russland begannen die an der Rigaer Front dislozierten ukrainischen Soldaten ihre Zeitung herauszugeben. In Riga wurde auch eine Organisation ukrainischer Sozialisten-Revolutionäre und der ukrainische Rat (Rada) der 12. Armee gegründet.

1919–1921 wurden diplomatische und konsularische Beziehungen zwischen Lettland und der Volksrepublik Ukraine aufrecht gehalten. In Riga war ein ukrainischer Konsul und eine diplomatische Mission tätig. In der Republik

Lettland gab es im Jahre 1925 512 Ukrainer, im Jahr 1930 – 1629 und 1935 – 1844 Ukrainer. Die meisten von ihnen wohnten 1930 in Riga. Die soziale Struktur der Ukrainer unterschied sich von derjenigen anderer nationaler Minderheiten in Lettland. Die meisten Ukrainer, die in Lettland ihre zweite Heimat gefunden hatten, waren hier nicht geboren worden. Öfters hatten sie eine Fachausbildung in Russland genossen. Einige waren nach Lettland während des Bürgerkrieges zwischen Russland und der Ukraine, viele andere als Lebensgefährten der Bürger Lettlands gekommen. Zahlreiche Ukrainer waren als kleine Unternehmer und Beamten tätig. Unter ihnen gab es auch Mitarbeiter staatlicher Institutionen, Offiziere und Künstler.

1921–1922 war in Riga ein Komitee politischer Flüchtlinge aus der Ukraine tätig, das auf verschiedene Weise Flüchtlinge und Emigranten unterstützte. 1932 wurde der „Lettisch-ukrainische Verein“ gegründet. Anfangs zählte diese Gesellschaft 30–40 Mitglieder. Anfang 1938 erreichte diese Zahl etwa 111 Menschen (65–75% von ihnen waren Ukrainer). Regelmäßig wurden Maßnahmen anlässlich Jubiläen von T. Sevcenko veranstaltet. Es wurden eine ukrainische Bibliothek und ein Chor gegründet, verschiedene kulturelle und unterhaltende Veranstaltungen organisiert, Vorlesungen gehalten. Der Verein hatte Kontakte mit anderen ukrainischen Vereinen in Litauen, Polen und in der Tschechoslowakei.

Gleich nach der Okkupation und der Annexion Lettlands durch die Sowjetunion im Sommer 1940 wurde die Tätigkeit der ukrainischen ehrenamtlichen Vereine eingestellt. Im Zuge der darauffolgenden Repressionen wurden auch mehrere Ukrainer in Lettland verhaftet. Während der deutschen Okkupation 1941–1945 nahm die Zahl der Ukrainer in Lettland stark zu. Bei der Volkszählung von 1943 wurden in dem okkupierten Lettland 11 339 Ukrainer registriert, weil auch die von den Okkupationsbehörden nach Lettland verschleppten Menschen und die Kriegsgefangenen mitgezählt wurden. Am Ende des zweiten Weltkrieges verließen zahlreiche Ukrainer Lettland und gingen ins Exil nach Westen.

Nach dem Zweiten Weltkrieg begann im Leben der Ukrainer in Lettland eine neue Zeit, die sich von der vorigen stark unterschied. Bereits bis 1940 hatten die Ukrainer in Lettland gezeigt, dass sie sich sowohl in die lettische Gesellschaft integrieren, als auch ihr nationales Selbstbewusstsein bewahren können. Es sei hier auch betont, dass die Tätigkeit des „Lettisch-ukrainischen Vereins“ als ein wesentlicher Beitrag zur Entwicklung der ukrainischer Kultur und zur Förderung des nationalen Selbstbewusstseins gilt. Im Unterschied zu anderen Freundschaftsvereinen, deren Ziel nur Stärkung gegenseitiger Beziehungen oder diplomatischer Kontakte war, war der „Lettisch-ukrainische Verein“ für die in Lettland seßhaften tatkräftigen und national bewußten Ukrainer die einzige Stelle, wo sie öffentlich ihre nationale Identität behaupten konnten. Dadurch waren sie auch stärker motiviert, diese Ziele zu verfolgen. Dies ist der Grund für die Aktivitäten der Ukrainer in Lettland, die in verschiedenen kulturellen Maßnahmen zur Geltung kamen.